

ХАРАКТЕРИСТИКА ТА ДОСЛІДЖЕННЯ КОЗУЛІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ В ЛІСОВІЙ ЕКОСИСТЕМІ

Масельскіс Є.Г., гр. 205-22м-03

Науковий курівник – канд. с.-г. наук, ст. викладач **Ю.М. Бородин**
Державний біотехнологічний університет

Наведені нижче матеріали підготовлені на основі багаторічного вивчення біології мисливських тварин, результатів обстеження мисливських угідь, проведення у 2020 – 2022 рр. спеціальних науково-пошукових робіт та ознайомлення з відомчими матеріалами по лісовпорядкуванню і веденню мисливських господарств за попередній відрізок часу за даними деяких авторів. Під час проведення польових робіт було обстежено та проаналізовано мисливські угіддя лісгоспу.

Фауна України нараховує ратичних, які найбільш пристосовані – до урбанізованих ландшафтів та територій з інтенсивною лісогосподарською діяльністю у мисливських угіддях всіх областей України. Найчисельніші козуля європейська, олень благородний і дика свиня. Козуля в мисливських угіддях України найпоширеніша чисельність її зростає, але річний приріст, темпи зростання поголів'я незначні, що потребує ефективних заходів з охорони, відтворення та збільшення чисельності. Частка поголів'я виду становить понад 60 % від загальної чисельності ратичних (чисельність оленя – понад 7 %, дикої свині – близько 23 %).

Проте, добування козулі в угіддях країни становить біля 3 %, дикої свині – близько 8 %. Це значно менше, ніж в європейських країнах, де козулю добувають 20-30 % від загальної кількості поголів'я, дикої свині – 50-75 %. Серед обов'язкових заходів по відтворенню першочерговими є біотехнічні, зокрема підгодівля в несприятливий для тварин зимовий період. Зимові підгодівлі ратичних поширені в мисливських господарствах, однак потреба підгодівлі козулі сіном, кормовими віниками не раз ставилася під сумнів. Тому практика сучасного лісомисливського господарства вимагає поглибленого вивчення живлення козулі – для інтенсивного ведення мисливського господарства треба знати потребу, склад та співвідношення виду в кормах з метою налагодження ефективної підгодівлі. Питання щодо живлення козулі, впливу її на рослинність у різних частинах ареалу, детально вивчено та проаналізовано в публікаціях багатьох дослідників. В умовах Малоого Полісся козуля є дендрофагом. Тут вона найчастіше споживає бруслину європейську, вербу козячу, ясен звичайний, дуб звичайний, осику, вербу попелясту, клени татарський та гостролистий, ожину, крушину ламку та ін. В умовах Центрального Полісся споживає 45 види судинних рослин та гриби. В умовах Західного Полісся основними видами кормів у зимовому раціоні козулі є дуб

звичайний, осика, граб, верба козяча, верес, чорниця, ожина несійська. У безсніжний період зростає поїдання вересу, чорниці, ожини, брусниці.

Методика роботи досліджень. Козуль вивчали в мисливських угіддях в листопаді-грудні 2020 – 2022 р. Живлення виду вивчали шляхом відео спостереження та річних даних.

До істотних кормів віднесено види, частка яких у раціоні козулі перевищувала 2,5 %.

Відповідно до ґрунтових умов, рослини розподілено:

- за відношенням до родючості ґрунту (оліготрофи, мезотрофи, мезо-мегатрофи, мегатрофи);
- за відношенням до вологості (ксерофіти, ксеромезофіти, мезофіти, мезогідрофіти, гідрофіти). Оліготрофи – невибагливі до родючості ґрунту рослини, які проростають в борах, суборах, рідше в сугрудах; мезотрофи – середньовибагливі до родючості ґрунту рослини, проростають у сугрудах, грудах, суборах; мезомегатрофи – відносно вимогливі до родючості ґрунту, проростають у грудах, сугрудах; мегатрофи – найвимогливіші до родючості ґрунту рослини, проростають у грудах.

Ксерофіти – породи, не вибагливі до вологості, можуть проростати в сухих умовах; ксеромезофіти – породи маловибагливі до вологості, проростають у сухих і рідше вологих типах; мезофіти – породи середньої вибагливості до вологості, проростають у сухих і вологих типах; мезогідрофіти – породи, які переходять до групи вологолюбних, проростають у вологих і сирих, рідше мокрих умовах існування; гідрофіти – вологолюбні, які проростають у сирих і мокрих місцях.

Результати дослідження. Згідно зі Законом України "Про мисливське господарство та полювання" (2000р.) і наказом Державного комітету лісового господарства України полювання на самця козулі у 2007 р. дозволено з 1 травня до грудня включно, самок – у вересні-січні: весною та влітку – індивідуальне, восени і взимку – колективне.

Добування козуль здійснюється згідно з ліцензіями у мисливських угіддях господарствах. У раціоні козулі виявлено пагони 7 видів дерев. Найчастіше тварини поїдали три види: *Quercus robur*, *Carpinus betulus* і *Picea abies*. Найменше поїдали *Betula pubescens*. *Picea abies* не належить до улюблених кормів козулі, а також інших ратичних тварин (олень благородний, зубр). Хоча під час досліджень поїдання незначне. Значно більше козуля поїдає *Quercus robur*, і *Carpinus betulus* – близько 25 %, найменший зареєстровано *Populus tremula* (1,5 %). За винятком одного виду (*Populus tremula*), всі види деревних рослин належать до основних кормів у живленні козулі. До кущів віднесено рослини, в яких головний пагін зазвичай недовговічний або слабо розвинений. Із пазушних та додаткових бруньок, що знаходяться в його основі, розвиваються чисельні міцні пагони, серед яких не виділяється головний. Кущі нижчі за дерева. У раціоні козулі також було встановлено 6 видів кущів, а також 4 види кущиків. До кущиків належать рослини з багаторічними або слабо

розвиненими стеблами, низькорослі (до 50 см заввишки). Взимку кущики повністю, або майже повністю вкриваються снігом. Із кущів найчастіше козуля поїдала *Salix caprea*. Менше вживалися в їжу *Euonymus europaea*, *Swida sanguinea*, становили види різного характеру, в середньому, 30-40 %. Із кущиків козуля надавала перевагу більшу перевагу *Vaccinium myrtillus* *Calluna vulgaris* складала приблизно 25 %, найменше траплялася *Vaccinium uliginosum* (4 %). *Vaccinium vitis-idaea* виявлено в 20 %, але в середньому значно більша, ніж в інших видів кущиків і становила понад 40 % (в *Vaccinium myrtillus* – понад 30 %, *Calluna vulgaris* – біля 20 %). Найбільше в раціоні козулі виявлено трав'яних рослин – 21 вид, які належать до 13 родин. Родина Розові представлена 4 видами, вісім родин мають по одному представнику. Найчастіше в живленні козуля використовує *Rubus nessensis*, яку виявлено в 25 % здалося, *Rubus hirtus* і біля 50 % *Rubus nessensis*. До істотних кормів належать лише 4 види. Загалом, у живленні козулі 50 % рослин (19 видів) траплялися лише один раз. Крім рослинності, у них виявлено настил, в 9 – шерсть козулі, 10 – гриби.

Максимальний вміст рубця, виявлений в самця, становив 4,2 л, найменший – 0,9 л. Найчастіше козуля споживає рослини-мезотрофи, зареєстровано значний відсоток мегатрофів і найменше – оліготрофів. Оліготрофами є всі види кущиків. Понад 70 % трав'яних рослин є мезотрофами і мегатрофами. За відношенням до вологості, козулі найчастіше споживали мезофіти, менший відсоток – мезогігрофітів і незначний – ксеромезофітів та гігрофітів.

У живленні козуль відсутні ксерофіти. У лісовому фонді сухі лісорослинні умови, придатні для існування ксерофітів, займають незначну площу, менше 1 %. Кормові біотопи козулі розташовані у сухих і вологих сугрудах та грудах.

Висновки. У мисливських угіддях до раціону козулі в осінньо-зимовий період входять деревні рослини, кущі, кущики та трави. У живленні виду зареєстровано 38 видів, представників 22 родин. Трав'яні рослини становлять приблизно половину раціону, переважають еутрофи та мезотрофи – за відношенням до родючості, та мезофіти – за відношенням до вологості. Крім трав, тварини охоче поїдали жолуді дуба, гриби, лісовий настил.